

Recenzija publikacije **Preživetje bolnikov z rakom, zbolelih v letih 1991–2005 v Sloveniji**

Vera Pompe - Kirn

Register raka za Slovenijo (RRS) pri Onkološkem inštitutu v Ljubljani nadaljuje z izdajanjem obsežnejših, komentiranih pregledov o preživetju bolnikov z rakom v Republiki Sloveniji. Tako je v lani ob 70-letnici Onkološkega inštituta pripravil, letos pa izdal tretjo tako publikacijo: Preživetje bolnikov z rakom, zbolelih v letih 1991–2005 v Sloveniji.

**PREŽIVETJE BOLNIKOV Z RAKOM,
ZBOLELIH V LETIH 1991–2005 V SLOVENIJI**

**SURVIVAL OF CANCER PATIENTS,
DIAGNOSED IN 1991–2005 IN SLOVENIA**

Maja Primic-Žakelj
Vesna Zadnik
Tina Žagar
Branko Zakotnik

Avtorji Maja Primic - Žakelj, Vesna Zadnik, Tina Žagar in Branko Zakotnik so v sodelovanju z zdravniki, ki so neposredno vključeni v zdravljenje bolnikov z določeno vrsto raka, pripravili knjigo, ki kritično ocenjuje delo celotne onkološke službe v prvih 15 letih samostojne države Slovenije. Hkrati nas poučuje o novih možnostih za zgodnje odkrivanje in zdravljenje rakavih bolezni, ki so bile na začetku tega tisočletja vpeljane v svet in pri nas. Ugotavlja, kje je glede preživetja bolnikov z rakom, zbolelih v letih 2000–2002, mesto Slovenije v primerjavi s 15 evropskimi državami in 13 državami ZDA. Večina poglavij obravnava preživetje pri odraslih, starih 20 let in več, dodano pa je tudi posebno poglavje s podatki in komentarjem o preživetju otrok in mladostnikov do vključno 19. leta starosti. Knjigo bogatijo številne tabele in barvne slike ter viri za podrobnejše informacije. Slovensko

besedilo spremlja tudi prevod v angleščino.

Knjiga je razdeljena na pet poglavij: predgovor, uvod, rak pri odraslih, rak pri otrocih in mladostnikih, zaključek.

V uvodu avtorji najprej opozarjajo, da rak ni ena sama bolezen, ampak več sto različnih. Vzniknejo lahko v vseh tkivih in organih človeškega organizma. Razlikujejo se po pogostosti, imajo različne, bolj ali manj znane nevarnostne dejavnike, in kot izvemo iz nadaljevanja, tudi različne možnosti diagnosticiranja in zdravljenja. Avtorji opozarjajo na pomen učinkovite porabe sredstev za onkološko službo. Eno izmed meril učinkovitosti uporabe pa je prav spremljanje populacijskega preživetja bolnikov. Populacijsko preživetje bolnikov z rakom, kot ga prikazujejo registri raka, je sestavljen kazalec, v katerem se zrcalijo tako značilnosti bolnikov kot tudi organizacija, dostopnost, kakovost in učinkovitost sistema zdravstvenega varstva; večinoma se precej razlikuje od preživetja skupin bolnikov, zdravljenih v posameznih bolnišnicah, kakor običajno svoje rezultate prikazujejo kliniki. Na populacijsko preživetje močno vpliva stadij bolezni ob diagnozi. Odvisen je od zdravstvene ozaveščenosti prebivalstva, od usposobljenosti izbranega družinskega zdravnika, da pomisli na možnost resne bolezni, ter od dostopnosti in čakalnih vrst na diagnostične preiskave. Za zgodnje odkrivanje raka dojk, materničnega vratu, debelega črevesa in danke so pomembni tudi preverjeni presejalni programi. Uspeh zdravljenja pa je odvisen od vrste rakave bolezni, bolnikovih značilnosti (starosti, spremljajočih bolezni, splošne telesne zmogljivosti) in od izkušnosti zdravnikov, ki sodelujejo v multidisciplinarni obravnavi bolnika.

Sledi podrobnejši opis dela RRS in zakonska podlaga za obvezno prijavljanje rakavih bolezni v Sloveniji. RRS spremlja incidenco in preživetje bolnikov z rakom že od leta 1950. Za sledenje preživetja registriranih bolnikov je pomembno tesno sodelovanje s Centralnim registrom prebivalstva RS, ki teče že od konca 80. let prejšnjega stoletja. Delež izgubljenih iz evidence znaša v zadnjem desetletju le še 0,1 %. Nadalje sta opisani priprava in kakovost podatkov za izračun preživetja. Kakovost in popolnost zajetja se iz leta v leto izboljšujeta, merjeni sta z mednarodno dogovorjenimi kazalci.

V analizo preživetja so vključili bolnike s stalnim prebivališčem v Sloveniji, pri katerih so raka ugotovili v letih 1991–2005, skupno 128.406 bolnikov. Njihovo vitalno stanje so spremljali do 31. marca 2008. Iz analize so izključili 4228 bolnikov, pri katerih je registrirani datum diagnoze enak datumu smrti, in 117 bolnikov, ki so bili izgubljeni iz evidence. Če je imel bolnik več kot eno rakavo bolezen, je vsak primer rakave bolezni obravnavan posebej v ustreznem podpoglavju. Tako kot v prvih dveh publikacijah o preživetju bolnikov z rakom v Sloveniji je tudi v tej preživetje izračunano po metodi relativnega preživetja, ki je razmerje med opazovanim in pričakovanim preživetjem, tj. preživetjem, ki ga glede na spol in starost v nekem obdobju pričakujemo v celotni populaciji,

iz katere prihajajo bolniki. Pričakovano preživetje se izračuna na podlagi podatkov o splošni umrljivosti. Metoda je v uvodu podrobno razložena.

V poglavju Rak pri odraslih obravnavajo 30 izbranih rakavih boleznih in vse rake skupaj, brez nemelanomskega kožnega raka.

Za vsako rakavo bolezen je na sliki prikazan trend grobe in starostno standardizirane incidence in umrljivosti, navedeno je število v analizo vključenih in izključenih bolnikov, delež mikroskopsko potrjenih primerov in najpogostejše histološke vrste. V tabelah je prikazana starost bolnikov ob diagnozi in stadij bolezni v treh obdobjih, 1991–1995, 1996–2000 in 2001–2005. Naveden je odstotek bolnikov, ki so bili po podatkih RRS specifično zdravljeni, kakšno je bilo prvo zdravljenje in v katerih slovenskih bolnišnicah se je začelo. Slike prikazujejo relativno eno-, tri-, pet- in desetletno preživetje bolnikov obeh spolov skupaj, petletno relativno preživetje po stadiju in po starosti v štirih petletnih obdobjih od 1986 do 2005. V tabeli je prikazano opazovano in relativno eno-, tri- in petletno preživetje, ločeno po spolu za zadnja tri petletna obdobja. Dodana sta še dva, v tej publikaciji prvič prikazana podatka: pogojno petletno relativno preživetje tistih bolnikov, ki so preživeli prvo leto po postavitvi diagnoze, in preživetje bolnikov, pri katerem je preučevani rak edina rakava bolezen. Ob koncu, tik pred komentarjem klinikov, je na sliki prikazano še obdobjno starostno standardizirano petletno preživetje bolnikov v Sloveniji, Evropi in ZDA, zbolelih v letih 2000–2002. Povzeto je iz zadnje evropske raziskave EURO-CARE 4. V komentarju kliniki, ki se vsak dan ukvarjajo s specifičnim zdravljenjem bolnikov z rakom na Onkološkem inštitutu in klinikah UKC v Ljubljani, razpravljajo o spremembah diagnostike in zdravljenja, ki so vplivale na preživetje slovenskih bolnikov. Opozarjajo tudi na pomanjkljivosti, ki bi lahko izboljšale preživetje bolnikov, če bi jih odpravili.

Preživetje otrok in mladostnikov z rakom je opisano v posebnem poglavju na podoben način kot 30 izbranih rakov pri odraslih. Rak je pri tej mladi skupini redka bolezen, med vsemi raki pa ga je manj kot 1 %. Pri njih se je preživetje v 10

letih izboljšalo za 12 %, pri zbolelih v letih 2001–2005 je bilo 83-odstotno.

V zaključku avtorji ugotavljajo, da bi bile analize populacijskega preživetja lahko še bolj verodostojne in natančne in da bi tako lahko bolj pomagale pri načrtovanju ukrepov za boljše zdravstveno oskrbo bolnikov z rakom. Menijo, da bi bilo treba v RRS razširiti in posodobiti nabor podatkov, dodati genski podpis raka, natančen zapis stadija po kliničnih klasifikacijah ter načrt in izvedbo prvega zdravljenja. Razmišljajo o pomenu ustrezne primarne in sekundarne preventive ter o možnih izboljšavah načina zdravljenja. Pri slednjem opozarjajo na mednarodne zahteve in definicije za zdravnika onkologa. Onkolog je zdravnik ali zdravnica, ki polni delovni čas zdravi bolnike z rakom. Je dodatno usposobljen/-a za internistično, obsevalno ali kirurško onkologijo. Uporabljati zna specifično onkološko zdravljenje in simptomatsko, psihološko, podporno in paliativno zdravljenje za izboljšanje kakovosti življenja bolnikov z rakom. Je usposobljen/-a in se še naprej izobražuje za uporabo postopkov, ki najbolj koristijo bolniku, ter zna upoštevati psihološke in socialne potrebe bolnikov z rakom in njihovih družin.

Ob koncu nam avtorji v treh zbirnih tabelah znova pokažejo mesto Slovenije v primerjavi s povprečjem izbranih držav Evrope in ZDA. Čeprav se je petletno relativno preživetje vseh bolnikov v 10 letih izboljšalo za 12 %, moških za 14 % in žensk za 10 %, preživetje za najpogostejše bolezni še vedno zaostaja za evropskim povprečjem. Pri nekaterih redkejših rakih je preživetje primerljivo z evropskim povprečjem, pri drugih pa je slabše od evropskega povprečja. Lahko si le želimo, da bi se število rakov v skupini primerljivega preživetja povečalo in bi nas četrta knjiga o preživetju bolnikov z rakom v Sloveniji čez pet let prijetno presenetila.

Vsekakor tudi ta, tretja knjiga o preživetju bolnikov z rakom v Republiki Sloveniji spada na knjižno polico vsakega zdravnika, ki se srečuje z bolniki z rakom prav na začetku ali pa v nadaljnjem ugodnem ali manj ugodnem poteku te sodobne bolezni.

